

Aquel que hoy se cae, se levantará mañana.
(Cel care astăzi cade mâine se ridică.)

*Es más rico el rico cuando empobrece que el
pobre cuando enriquece.*

(Omul avut când sărăcește devine mai
bogat decât săracul care ajunge să cunoască
bogăția.)

Proverbe mexicane

Aguascalientes, Mexic

1924

— Pământul nostru este viu, Esperanza, spuse Papa, cuprinzându-i mânuța, în timp ce înaintau printre lăstarii delicați de vie.

Cârceii de viță înfrunziți se înfășuraseră în jurul butucului, iar strugurii stăteau să cadă. Esperanza avea șase ani și era înnebunită după plimbările pe care le făcea cu tatăl ei printre rândurile șerpuitoare, rămânând cu privirea pierdută la el și la ochii lui care păreau că dansează de atâta dragoste pentru pământ.

— Toată valea asta respiră și trăiește, spuse tatăl ei, făcând un gest larg cu mâna către munții care stăteau de strajă în depărtare. Ne dă rod și ne face să ne simțim bine-veniți.

Atinse cu grijă un lăstar crescut aiurea, care se întinsese pe rând ca și cum ar fi așteptat până atunci să-i strângă mâna. Papa luă de jos un pumn de pământ.

— Știi că dacă te întinzi pe pământ îi simți respirația? zise el uitându-se atent la mâna de țărână. Îi simți inima bătând.

— Tati, vreau și eu să simt, spuse fetița.

— Vino.

Merseră până în capătul rândului, acolo unde pământul înclinat formase un prag înverzit.

Papa se întinse pe burtă și ridică ochii către ea, bătând ușor cu palma bucata de pământ de alături.

Esperanza își netezi rochia și îngenunche. Apoi, ca o omidă, se întinse încetisor lângă el, cu fața spre fața lui. Căldura soarelui o apăsa pe un obraz, iar căldura pământului pe celălalt.

Fetița chicoti.

— Șșșt, îi atrase el atenția. Nu poți simți bătăile de inimă ale pământului decât dacă rămâi nemișcată și tăcută.

Copila se abținu cu greu să râdă și după un moment spuse:

— Eu n-aud nimic, Papi.

— *Aguántate tantito y la fruta caerá en tu mano.*

Ai puțină răbdare și fructul o să-ți cadă în palmă. Trebuie să ai răbdare, Esperanza.

Ea așteptă nemișcată, urmărind privirea lui Papa.

Și dintr-odată simți ceva. O mișcare timidă la început. O lovitură delicată. Apoi mai puternică. Un bum, bum, bum care îi reverberă în corp.

Putea chiar să-l audă. Sunetul bătăii îi năvăli în ureche. *Pam-pam, pam-pam.*

Îl privi pe Papa cu ochi mari fără să vrea să scoată niciun cuvânt. Fără să vrea să piardă sunetul. Fără să vrea să uite vreodată felul în care se simte inima văii.

Se lipi și mai tare de sol, până când respirația ei se uni cu cea a pământului. Și cu a lui Papa. Trei inimi care băteau la unison.

Îi zâmbi lui Papa, fără să scoată niciun cuvânt, ochii ei spunând totul.

Și zâmbetul lui răspunse zâmbetului ei, dându-i de știre că înțelesese că simțise și ea inima pământului.

1 | Las uvas *Strugurii*

Șase ani mai târziu

Papa i-a înmănat Esperanzei cuțitul. Lama scurtă era curbată ca a unei seceri, mânerul gros de lemn potrivindu-i-se perfect în palmă. Sarcina asta era de obicei dată fiului celui mare al unui moșier, dar, de vreme ce Esperanza era singură la părinți și mândria lui Papa, ei îi revenea mereu această onoare. Cu o seară în urmă îl urmărise pe Papa ascuțind cuțitul, hârș-hârș, înainte și înapoi pe piatra de poli-zor, așa că știa prea bine că are marginile ascuțite.

— *Cuidate los dedos*, i-a zis Papa. Ai grijă la degete.

Soarele de august prevestea o zi secetoasă în Aguascalientes, Mexic. Toți cei care locuiau și munceau la El Rancho de las Rosas se adunaseră la marginea moșiei: familia Esperanzei, servitoarele cu șorțurile lor lungi și albe, *vaqueros*¹, deja călare, gata să plece cu cireada, și cincizeci sau șaiszeci de

¹ „Văcari”, în spaniolă, în original. (N. tr.)

*campesinos*¹, cu pălăriile de paie în mână și cuțitele pregătite. Erau înfolați din cap până-n picioare, îmbrăcați în cămășoaie cu mâneci lungi, nădragi largi, legați cu bucăți de sfoară la glezne și bandane prinse pe frunte și la gât, care să-i apere de soare, praf și păianjeni. Spre deosebire de ei, Esperanza purta o rochie deschisă la culoare, din mătase, care îi ajungea până deasupra ghetuțelor de vară. Nu își pusese nimic pe cap. Își prinsese părul cu o panglică lată din satin legată într-o fundă mare, iar capetele panglicii se pierdeau printre șuvițele de păr negru și lung.

Ciorchinii de struguri atârnavă greu pe viță, gata de cules. Părinții Esperanzei, Ramona și Sixto Ortega, erau și ei prin preajmă. Mama, înaltă și elegantă, cu părul prins ca de obicei într-o împletitură bogată, ce-i încununa capul, și Papa, un pic mai înalt decât Mama, cu mustața grizonantă răsucită la vârfuri. El a întins mâna către vița-de-vie, făcându-i semn Esperanzei. În timp ce se îndrepta către butuci, a aruncat o privire în urmă către părinții ei și amândoi i-au zâmbit și au dat din cap încurajator. Când a ajuns la viță, a dat frunzele la o parte și, cu grijă, a prins în mână o tulpină groasă. A atins-o cu lama cuțitului și apoi, cu o mișcare sigură,

¹ „Țărani” sau lucrători ai câmpului, în spaniolă, în original. (N. tr.)

mănunchiul greu de boabe de struguri a căzut în mâna fetei, pregătită să-l prindă. Esperanza s-a întors la Papa și i-a dat fructul. Papa l-a sărutat și apoi l-a ridicat ca toată lumea să-l vadă.

— *La cosecha!* a spus Papa. Vremea recoltei!

— *Ole! Ole!* au strigat ceilalți de bucurie în jurul lor.

Lucrătorii câmpului, *campesinos*, s-au împrăștiat pe podgorie și s-au apucat de cules. Esperanza stătea între Mama și Papa, cu brațele strânse în jurul brațelor lor, copleșită de hărnicia oamenilor.

— Papi, pentru mine asta e cea mai frumoasă perioadă a anului, a spus fetea, urmărind cu privirea cămășile în culori țipătoare ale muncitorilor care alunecau încet printre butucii de vie.

Căruțele se zdruncinau în drumul lor de la podgorie la hambarele mari și înapoi, unde erau depozitați strugurii până când erau duși la cramă.

— Să fie oare pentru că după ce se termină culesul vine ziua cuiva și timpul pentru o mare *fiesta*? a întrebat Papa.

Esperanza a zâmbit. De fiecare dată când via își dăruia roadele, mai îplinea și ea un an. Anul ăsta avea să îplinească treisprezece ani. Culesul o să dureze vreo trei săptămâni și apoi, ca în fiecare an, Mama și Papa vor face o *fiesta* pentru a sărbători recolta bogată. Și ziua ei.

¹ „Petrecere”, „sărbătoare”, în spaniolă, în original. (N. tr.)

Marisol Rodríguez, prietena ei cea mai bună, va veni împreună cu familia ei să sărbătorească. Tatăl ei cultiva fructe și locuiau la ferma învecinată. Chiar dacă îi despărțeau câțiva kilometri, se întâlneau în fiecare sâmbătă sub stejarul crescut pe dealul ce se ridica între cele două ferme. Celelalte două prietene ale ei, Chita și Bertina, aveau să fie și ele prezente la petrecere. Dar ele locuiau chiar mai departe și Esperanza nu le vedea atât de des. Școala St. Francis se deschidea abia după culesul recoltei, iar fetița ardea de nerăbdare să se întâlnească din nou cu ele. Când se adunau toate, nu le auzeai vorbind decât despre un lucru: *Quinceañeras* – petrecerea de prezentare în societate pe care o vor avea când vor împlini cincisprezece ani. Mai aveau doi ani de așteptat, dar erau atâtea lucruri de pus la punct – splendidele rochii albe până în pământ pe care le vor purta, felul în care își vor face intrarea, băieții familiilor înstărite cu care vor dansa. După *Quinceañeras* vor fi suficient de mari ca să fie curtate, să se căsătorească și să devină ele însele *las patronas*, stăpânele casei, și să ocupe astfel aceeași poziție ca mamele lor. Esperanza se gândea însă că ei i-ar plăcea mai degrabă ca, împreună cu cel care-i va deveni soț, să locuiască pentru totdeauna cu Mama și Papa. Pentru că nu se putea închipui locuind în altă parte decât la El Rancho

de las Rosas. Sau să aibă mai puțini servitori. Sau să nu mai fie înconjurată de oamenii care o adorau.

Nu fusese vreme de stat în cele trei săptămâni cât a durat culesul și recolta a fost dusă la locul ei, iar acum toată lumea aștepta petrecerea. În timp ce culegea trandafiri din grădina lui Papa, Esperanza și-a amintit ce-i spusese Mama.

— Măine o să avem buchete de trandafiri și coșuri cu struguri pe fiecare masă.

Papa îi promisese că se vor întâlni în grădină și până acum nu o dezamăgise niciodată. S-a aplecat să rupă un trandafir roșu, înflorit, când s-a înțepat într-un nesuferit spin. Mărgele mari de sânge nu mai conțineau să-i răsară din buricul degetului. „Ghinion”, i-a trecut pe neașteptate prin minte. Și-a înfășurat repede degetul în colțul șorțului și a alungat gândul rău. Apoi a tăiat cu grijă trandafirul care o rănisese. A ridicat ochii și, privind în zare, a văzut ultimele raze de soare dispărând în dosul munților Sierra Madre. Curând avea să se lase întunericul, dar sentimentul de neliniște și grijă tot o necăjea.

Unde era Papa? Plecase devreme în acea dimineață, împreună cu văcarii, să vadă de cireadă. Dar întotdeauna se întorcea înainte să apună soarele, plin de praful pajiștilor de mesquite și scuturându-se pe picioare în patio ca să scape de nămolul întărit pe cizme. Uneori aducea chiar și pastramă

de vită făcută de vâcari, iar Esperanza era cea care trebuia să o găsească prima, căutându-l prin buzunarele de la haină în timp ce el o îmbrățișa.

Măine era ziua ei, iar ea știa că avea să fie trezită la răsăritul soarelui de melodia unei serenade. Papa și toți ceilalți bărbați de la fermă se vor strânge sub fereastra ei și cu glasurile lor puternice și calde îi vor cânta *Las Mañanitas*, cântecul oricărui sărbătorit. Ea va alerga la fereastră și le va trimite bezele, apoi va coborî și își va deschide cadourile. Știa că de la Papa va primi o păpușă de porțelan. Era cadoul lui an de an de când se născuse. De la Mama va primi ceva lucrat de ea: țesături, maiouri sau cămăși brodate cu minunatele ei cusături. Țesăturile ajungeau întotdeauna în lada din capătul patului pentru *algún día* – într-o bună zi, mai târziu.

Degetul Esperanzei tot mai sângera. A luat coșul cu trandafiri și a plecat în goană din grădină; s-a oprit în patio să-și cufunde degetul în fântâna de piatră. În timp ce apa îi alina durerea, privi dincolo de porțile masive de lemn care se deschideau spre sutele de hectare de pământ stăpânite de Papa.

Esperanza și-a încordat privirea ca să vadă norul de praf care anunța apropierea călăreților și faptul că Papa ar fi ajuns în sfârșit acasă. Dar nu se zărea nimic. În lumina slabă a serii, fetița a dat ocol curții, până la casa mare ridicată din chirpici și lemn. Mama ei era acolo, scrutând și ea linia orizontului.

— Mama, degetul meu. M-am înțepat într-un spin nesuferit, s-a plâns Esperanza.

— Semn rău, i-a răspuns Mama, întărindu-i superstiția, dar cu un ușor zâmbet în colțul buzelor.

Știa amândouă că tot ce se putea întâmpla mai rău era să scape ibricul cu apă sau să spargă un ou.

Mama și-a trecut brațul pe după talia fetei și au cercetat împreună cu privirea țarcurile, grajdurile și locuințele servitorilor, care se întindeau cât vedeai cu ochii. Esperanza era aproape cât Mama de înaltă și toată lumea spunea că probabil cândva va fi la fel de frumoasă ca ea. Uneori, când își răsucea părul și și-l ridica deasupra capului, Esperanza se privea în oglindă și putea să-și dea seama că cei din jur aveau dreptate. Avea același păr negru, ondulat și bogat. Aceleași gene închise la culoare și pielea albă și catifelată. Dar nu era numai moștenirea mamei, pentru că avea ochii lui Papa, ca două migdale mari și maronii.

— Doar întârzie puțin, i-a spus mama.

Și o parte din ea o credea pe mama ei, dar cealaltă parte își dojenea tatăl.

— Mamă, chiar seara trecută vecinii l-au avertizat în legătură cu tâlharii.

Mama a dat din cap și și-a mușcat îngrijorată colțul buzelor. Știa amândouă că, deși se aflau în anul 1930 și trecuseră zece ani de la revoluția din

Mexic, unii încă le mai purtau pică marilor proprietari de pământ.

— Schimbarea n-a venit suficient de repede, Esperanza. Oamenii avuți încă stăpânesc o bună parte din pământuri, în timp ce săracii n-au nici măcar un colț de grădină. Turmele de vaci pasc pe pământurile marilor ferme, pe când unii țărani încă mai sunt nevoiți să mănânce pisici. Papa este un om cu suflet mare și le-a dat pământ multora dintre muncitorii lui. Oamenii știu asta.

— Dar, mamă, tâlharii știu și ei asta?

— Sper, a murmurat Mama ca pentru sine. I-am trimis deja pe Alfonso și Miguel să-l caute. Hai să-i așteptăm înăuntru.

În biroul lui Papa ceaiul era pregătit și Abuelita le aștepta.

— *Vino, mi nieta*, nepoată, a spus Abuelita, cu ghemul de ață și croșetele în mână. Am început o pătură nouă și o să te învăț și pe tine modelul în zigzag.

Bunica Esperanzei, pe care toată lumea o striga Abuelita, locuia cu ei și era o variantă mărunțică, mai bătrână și plină de riduri a mamei. Era foarte elegantă în rochia ei neagră și cuviincioasă, cu aceleași cerculețe de aur agățate la urechi pe care le purta în fiecare zi și cu părul alb prins într-un coc la ceafă. Dar Esperanza o iubea mai mult pentru felul

ei capricios de a fi decât pentru buna ei cuviință. Abuelita putea să fie gazdă pentru un grup de doamne care veneau într-o după-amiază la un ceai, și după ce acestea plecau o găseai hoinărind cu picioarele goale printre butucii de vie, cu o carte în mână, recitându-le păsărilor poezii. Deși unele lucruri nu se schimbau niciodată la Abuelita – cum ar fi dantela batistei care i se ȳtea mereu de sub mâneca rochiei –, alteori te lua prin surprindere: o floare prinsă în păr, o pietricică deosebită în buzunar sau câte o vorbă plină de înțelepciune care devenea sarea și piperul conversației. Când își făcea Abuelita apariția într-o cameră, toată lumea se dădea peste cap să o ajute să se simtă confortabil. Chiar și Papa îi ceda scaunul lui.

— Chiar trebuie să croșetăm de fiecare dată ca să scăpăm de griji? s-a plâns Esperanza.

Dar chiar și așa s-a așezat lângă bunica ei, simțind aromele de usturoi, pudră și mentă care o înconjurau întotdeauna.

— Ce-ai pățit la deget? a întrebat-o Abuelita.

— Un spin, i-a răspuns Esperanza.

Abuelita a clătinat din cap și a spus căzută pe gânduri:

— *No hay rosa sin espinas*. Nu există trandafir fără spini.

Esperanza a zâmbit, știind că Abuelita nu vorbea nicidecum despre flori și că îi spunea de fapt că viața

e plină de greutate. Se uita la croșeta argintie care dansa în mâinile bunicii ei. Când un fir de păr i-a căzut în poală, Abuelita l-a luat și l-a pus în dreptul croșetei și apoi l-a împins în împletitura păturii.

— În felul ăsta, Esperanza, dragostea și cele mai bune gânduri ale mele vor fi în pătura asta pentru totdeauna. Acum privește. Zece ochiuri până în vârful muntelui. Mai faci un ochi. Nouă ochiuri în jos până în vale. Sari un ochi.

Esperanza și-a luat croșeta, a copiat întocmai mișcările bunicii, apoi și-a privit modelul. Vârful muntelui ei venea cam pieziș, iar văile erau toate unele peste altele.

Abuelita a zâmbit, s-a aplecat peste modelul croșetat de nepoată și a tras de firul de ață, deșirând dintr-o mișcare toată lucrarea fetei.

— Să nu-ți fie niciodată teamă să o iei de la capăt, i-a spus ea.

Esperanza a oftat și a luat-o de la capăt cu alte zece ochiuri.

Făcându-și încetișor simțită prezența, Hortensia, menajera, a intrat în cameră cu un platou cu sandviciuri. A servit-o și pe Mama.

— Nu, mulțumesc.

Hortensia a lăsat platoul jos și a adus un șal pe care l-a pus pe umerii mamei. Esperanza nu-și amintea să fi existat o perioadă în care Hortensia să nu fi avut grijă de ele. Era o indiană Zapotec

din Oaxaca, cu o față mică și pătrătoasă, cu părul negru-albăstrui împletit într-o coadă care îi aluneca pe spate. Esperanza se uita la cele două femei care priveau pe fereastră și nu și-a putut reține gândul că Hortensia era exact opusul mamei ei.

— Nu-ți mai face atâtea griji, i-a spus Hortensia. Alfonso și Miguel o să-l găsească.

Alfonso, bărbatul Hortensiei, era *el jefe*, șeful tuturor muncitorilor de la fermă, și *compañero* pentru Papa, cel mai bun prieten și camarad al lui. Avea aceeași piele închisă la culoare ca Hortensia și era la fel de mic de înălțime, iar Esperanzei i se părea că ochii rotunzi cu gene lungi și mustața lăsată în jos îl făceau să semene cu un câțel pribeag. În realitate, Alfonso numai trist nu era. Iubea pământul la fel de tare ca Papa și, muncind cot la cot cu el, împreună reușiseră să reînvie grădina de trandafiri care fusese lăsată de izbeliște, deși aparținea familiei de generații întregi. Fratele lui Alfonso muncea în Statele Unite, iar Alfonso vorbea adesea depre cum va pleca într-o zi și el acolo, dar rămăsese până la urmă în Mexic, pentru că ajunsese să țină la Papa și la El Rancho de las Rosas.

Miguel era băiatul Hortensiei și al lui Alfonso, iar el și Esperanza se jucaseră împreună de când avea doar câțiva anișori. La șaisprezece ani, Miguel era deja mai înalt decât părinții lui. Le moștenise pielea arămie, ochii mari și somnoroși ai lui Alfonso

și sprâncenele groase despre care Esperanza credea că la un moment dat vor deveni una singură. Și mai era adevărat și că băiatul cunoștea cele mai îndepărtate unghere ale fermei mai bine decât oricine. De când era copilăș, Papa îl luase cu el și împreună cutreierau toată ferma, până în locuri pe unde nici măcar Esperanza sau Mama nu ajunseseră.

— De ce el poate să meargă tot timpul, și eu nu? se plângea Esperanza când era mai mică.

— Pentru că știe să repare lucruri și pentru că trebuie să-și învețe meseria, îi răspundea Papa.

Miguel se uita la ea și, înainte să plece călare împreună cu Papa, îi arunca un zâmbet răutăcios. Dar Papa spunea adevărul. Miguel era răbdător și destul de puternic și se pricepea să repare aproape orice: pluguri și tractoare și în general cam tot ce presupunea un motor.

În urmă cu câțiva ani, când Esperanza era încă o copilă, Mama și Papa discutaseră despre băieții „de familie bună” pe care Esperanza ar trebui să-i întâlnească într-o zi. Nu-și putea închipui cum ar putea să fie logodită cu cineva pe care nu-l văzuse nicio dată. Așa că a făcut marele anunț:

— Eu o să mă mărit cu Miguel.

— Nu o să mai zici la fel când o să te faci mai mare, îi spusese mama râzând.

— Ba da, răspunse Esperanza îndărătnică.

Dar acum, când era o tânără domnișoară, înțelegea că Miguel era fiul menajerei, că ea era fiica stăpânului fermei și că între ei curgea o apă tare adâncă. Esperanza stătea pe un mal și Miguel pe celălalt și peste râul ăsta nu se putea trece niciodată. Într-un moment în care nu și-a putut stăpâni mândria, Esperanza îi spusese toate acestea lui Miguel. De atunci el nu prea mai stătuse de vorbă cu ea. Când se mai întâlneau, el o saluta din cap și-i spunea:

— *Mi reina*, regina mea, și trecea mai departe.

Nu se mai necăjeau unul pe altul, nu mai râdeau și nu mai vorbeau despre toate nimicurile. Esperanza se prefăcea că nu-i pasă absolut deloc, dar în sufletul ei își dorea să nu-i fi spus niciodată lui Miguel povestea cu râul.

Preocupată, Mama s-a dus la fereastră, fiecare pas răsunând gol pe dalele de pardoseală.

Hortensia a aprins lampa.

Minutele deveneau ore.

— Se aud călăreți, a spus Mama și a alergat la ușă.

Dar erau doar tío Luis și tío Marco, frații vitregi mai mari ai lui Papa. Tío Luis era președintele băncii și tío Marco era primarul orașului. Esperanzei nu-i păsa însă cât de importanți erau, pentru că nu îi putea suferi. Erau tot timpul încrâncenați și întunecați și mergeau întotdeauna cu bărbia prea sus. Tío Luis era cel mai mare, iar tío Marco, mai mic cu câțiva ani și nu la fel de isteț, îl urma tot

timpul pe fratele lui mai mare ca *un burro*, ca un măgar. Chiar dacă tío Marco era primar, făcea tot ce-i dicta tío Luis. Amândoi erau înalți și slabi, cu mustăcioare subțiri și bărbi albe doar în vârful bărbiei. Esperanza își dădea seama că nici mamei nu-i plăcea de ei, dar se purta întotdeauna cuviincios pentru că erau familia lui Papa. Mai mult, Mama chiar organizase petreceri pentru tío Marco atunci când candidase la primărie. Niciunul nu era însurat, iar Papa spunea că lucrurile stau așa pentru că iubeau banii și puterea mai mult decât iubeau oamenii. Esperanza credea însă că era mai degrabă pentru că amândoi arătau ca doi țapi subnutriți.

— Ramona, s-ar putea să nu avem vești bune, a spus tío Luis. Unul dintre *vaqueros* ne-a adus asta.

Și i-a înmănat mamei catarama din argint a curelei lui Papa, un model unic, gravată cu numele fermei.

Mamei i-a dispărut culoarea din obraji. A întors catarama pe toate părțile.

— Ar putea să nu însemne nimic.

Și spunând asta s-a întors înapoi la fereastră, mergând iarăși de-a lungul camerei, ignorându-i cu desăvârșire pe cei doi bărbați, frământând mai departe între degete catarama.

— O să așteptăm cu tine în momentele astea dificile, a spus tío Luis, și, trecând pe lângă Esperanza, a bătut-o pe umăr, apoi a strâns-o ușor.

Esperanza a rămas uitându-se lung la el. Nu-și amintea să o mai fi atins vreodată. Unchii ei nu erau ca alți unchi de care auzise. Unchii ei nu-i adresau niciodată vreun cuvânt, nu se jucau cu ea, nici măcar nu o necăjeau în vreun fel. De fapt, se purtau mai degrabă ca și cum ea nici n-ar fi existat. Și tocmai de aceea, bunăvoința surprinzătoare a unchiului ei o făcea să simtă fiori reci pe șira spinării și să se teamă pentru Papa.

Abuelita și Hortensia aprinseseră lumânări și se rugau în liniște pentru întoarcerea în siguranță a bărbaților.

Mama, cu mâinile încrucișate la piept, se legăna în fața ferestrei fără să scape nicio clipă din ochi întunericul de afară. Înceau să mai vorbească despre una, alta, ca să mai treacă timpul, dar cuvintele lor se topeau în tăcere. Fiecare sunet al casei părea amplificat, cineva care tușea, clinchetul linguriței de ceai.

Esperanza își bătea capul mai departe cu croșetatul. Încea să se gândească la *fiesta* și la toate cadourile pe care avea să le primească a doua zi. Încea să se gândească la buchetele de trandafiri și la coșurile de struguri așezate pe fiecare masă. Încea să se gândească la Marisol și celelalte fete, la cum vor sta la povești și se vor amuza împreună. Dar toate aceste gânduri nu rămâneau în mintea ei decât pentru o clipă înainte ca grijile s-o copleșească

din nou, pentru că nu putea să ignore durerea care îi făcea degetul să zvâcnească, acolo unde spinul își lăsase semnul lui rău prevestitor.

Abia când în candelabru mai rămăseseră doar niște cioturi de lumânare, a auzit-o în sfârșit pe Mama spunând:

— Văd o lumină. Vine cineva!

Au ieșit cu toții în grabă în curte, cu privirea ațintită pe o lumină care se zărea în depărtare, o mică rază de speranță, dansând în întuneric.

Căruța era din ce în ce mai clară. Alfonso ținea hățurile și Miguel, felinarul. Când s-au oprit, Esperanza a putut distinge în căruță silueta unui trup acoperit în întregime cu o pătură.

— Unde e Papa? a strigat.

Miguel a lăsat capul în jos. Alfonso n-a scos niciun cuvânt, dar lacrimile care îi alunecau neconținut pe obraji rotunzi confirmau cele mai negre gânduri.

Mama a leșinat.

Abuelita și Hortensia au fugit repede la ea.

Esperanza a simțit că i s-a oprit inima. Până la urmă a reușit să scoată un sunet și, treptat, primul ei suflu de durere s-a transformat într-un plânset chinuitor. A căzut în genunchi și a simțit cum se cufundă într-o prăpastie neagră de disperare și neîncredere.

